

ที่มาภาพ: <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/agrimap-smartfarmer.html>

การบริหารท้องถิ่นไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0: โอกาสและความท้าทาย

Local Management of Thailand Under the Context of Thailand 4.0: Opportunities and Challenges.

พระมหาอรุณ ปญญารุโณ*
Aroon Panyaruno
พระครูปลัด ญัฐพงศ์ ยโส**
Nutthaphong Yaso

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การบริหารท้องถิ่นไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0: โอกาสและความท้าทาย เพื่อเป็นการรวบรวมประเด็นโอกาสและความท้าทายของท้องถิ่นไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0 ที่มีแนวโน้มเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น และประเทศชาติต่อไป เพื่อให้การศึกษานี้เป็นไปอย่างเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้เขียนจึงแบ่งการอธิบายออกเป็น 4 คือ ส่วนแรกอธิบายบริบทของท้องถิ่น ครอบคลุมในประเด็นของความหมาย ความสำคัญของท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในท้องถิ่น ส่วนที่สองเป็นการสรุปประเด็นหลักของไทยแลนด์ 4.0 ส่วนที่สามเป็นการเสนอการบริหารท้องถิ่นไทยของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ไทยแลนด์ 4.0: มิติการกระจายอำนาจ และประเด็นสุดท้ายเสนอโอกาสและความท้าทายของการบริหารท้องถิ่นภายใต้บริบทของไทยแลนด์ 4.0

ABSTRACT

The Purpose of this paper is gather up point of opportunities and challenges in Thailand local management under Thailand 4.0 for guidelines local development and country. This paper has 4 part. The first to explain context of local cover meaning, significance and stakeholders in local. The second is summary main point of Thailand 4.0. The third is presented Thai local management of department of local administration under Thailand 4.0 context in the part of decentralization. And the fourth is submit opportunities and challenges in Thailand local management under Thailand 4.0.

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (โกวิทย์ พวงงาม, 2548 ,หน้า 33) คือ การที่รัฐบาลมอบอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินการบางอย่าง การบริหารท้องถิ่นจึงมีการจัดการเป็นองค์การ มีบุคลากรซึ่งมาจากการเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วน (อุทัย หิรัญโต, 2523 ,หน้า 2) การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญมาก นอกจากจะเป็นการส่งเสริมการปกครองโดยตนเองแล้วยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระในการปกครองของรัฐบาลกลาง โดยการส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง เนื่องจากท้องถิ่นแต่ละแห่งมีทรัพยากรและขนบธรรมเนียมที่ต่างต่างกัน รัฐบาลกลางไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากภาระของรัฐบาลกลางมีมาก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่รัฐบาลกลางต้องกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นสามารถบริหารตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญา ใช้ทรัพยากรของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบ

* คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

** หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประชาธิปไตยในระดับชาติ จนอาจกล่าวได้ว่า หากประชาธิปไตยในท้องถิ่นเข้มแข็งแล้ว ประชาธิปไตยระดับชาติย่อมมีความเข้มแข็งไปด้วย ดังนั้น การปกครองท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองประเทศอันขาดมิได้ เพราะการปกครองท้องถิ่นที่ดีจะสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถกระจายการพัฒนาประเทศออกไปทั่วถึงกว้างขวางและเสมอภาค (อุดม ทุมไผ่สิต, 2551 , หน้า 503)

ปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการวางรากฐานและผลักดันเศรษฐกิจของประเทศให้เข้าสู่เศรษฐกิจในยุคดิจิทัล (Digital Economy) และการมุ่งไปสู่ Thailand 4.0 หรือ ประเทศไทย 4.0 ซึ่งเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาส และภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยวางแผนงานทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในระยะ 20 ปี เพื่อเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับประเทศไทย และยกระดับประเทศไปสู่กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน เพื่อให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากความสำคัญของที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากหากโครงสร้างรากฐานทางสังคมในระดับฐานรากมีความเข้มแข็ง จะส่งผลต่อความมั่นคงในระดับชาติตามไปด้วย แต่ปัจจุบันประเทศไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของชาติ ท้องถิ่นจึงต้องปรับตัวตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในแง่ของมิติทางการเมือง มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม ชุมชน และมิติทางด้านวัฒนธรรม ส่งผลให้ท้องถิ่นต้องประสบกับความท้าทายในรูปแบบที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ดังนั้นผู้เขียนจึงศึกษาเรื่อง “การบริหารท้องถิ่นไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0: โอกาสและความท้าทาย” เพื่อเป็นการรวบรวมประเด็นโอกาสและความท้าทายของท้องถิ่นไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0 ที่มีแนวโน้มเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น และประเทศชาติต่อไป เพื่อให้การศึกษาบทความนี้เป็นไปอย่างเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้เขียนจึงแบ่งการอธิบายออกเป็น 4 คือ ส่วนแรกอธิบายบริบทของท้องถิ่น ครอบคลุมในประเด็นของความหมาย ความสำคัญของท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในท้องถิ่น ส่วนที่สองเป็นการสรุปประเด็นหลักของไทยแลนด์ 4.0 ส่วนที่สามเป็นการเสนอการบริหารท้องถิ่นไทยของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ไทยแลนด์ 4.0: มิติการกระจายอำนาจ และประเด็นสุดท้ายเสนอโอกาสและความท้าทายของการบริหารท้องถิ่นภายใต้บริบทของไทยแลนด์ 4.0

การบริหารท้องถิ่น

วิลเลียม เอ โรบสัน (William A. Robson ,1953 อ้างในประหยัด หงส์ทองคำ ,2523) ให้นิยามว่า การปกครองท้องถิ่น เป็นหน่วยการปกครองซึ่ง รัฐได้จัดตั้งขึ้นและให้มีอำนาจปกครองตนเอง (Autonomy) มีสิทธิ์ตามกฎหมาย (Legal Rights) และต้องมืองค์กรที่จำเป็นในการปกครอง (Necessary Organ) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้น

ส่วนนักวิชาการของไทย ธเนศวร์ เจริญเมือง (2550) ให้นิยามความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่นว่า เป็นระบบการบริหารและจัดการสาธารณะ และทรัพยากรต่าง ๆ ของท้องถิ่นหนึ่ง ภายในรัฐหนึ่งเป็นท้องถิ่นที่มีขอบเขตชัดเจน ภายในรัฐนั้นมีฐานะเป็นนิติ บุคคล มีโครงสร้างด้านอำนาจและหน้าที่ที่กำหนดโดยกฎหมายทั่วไปและหรือกฎหมายพิเศษ สอดคล้องกับ เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2555) การปกครองท้องถิ่นคือการปกครองระดับที่ต่ำกว่ารัฐหรือประเทศ และองค์การส่วนท้องถิ่นที่มีองค์การตัดสินใจและบริหารภายในพื้นที่อันจำกัดของตนเองเกิดโดยรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายระดับสูงของรัฐบาลกลางหรือกฎหมายลำดับรอง และทำหน้าที่ทางการบริหารและการนิติบัญญัติ

ส่วนประเด็นเรื่องการบริหารท้องถิ่นนั้น วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545 , หน้า 42) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารในรูปแบบลักษณะกระจายอำนาจการบริหาร บางอย่าง ซึ่งรัฐได้มอบหมายให้ท้องถิ่น ดำเนินการเอง เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสบริหาร และบริหารงานของท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น มีความประหยัด มีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพผลตรงกับความต้องการของประชาชน โดยมีแนวคิดที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นย่อมรู้ถึงความต้องการของท้องถิ่นนั้นได้ดีกว่าองค์กรอื่น และย่อมมีความผูกพันต่อท้องถิ่นนั้น ๆ และจัดให้ราษฎรในท้องถิ่นเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นขึ้นมาทั้งหมด หรือแต่งตั้งผู้บริหารท้องถิ่นขึ้นบางส่วนจากข้าราชการอื่น เพื่อทำการบริหารราชการในท้องถิ่นนั้น โดยมีงบประมาณของตนเองและมีอิสระในการบริหารงานพอสมควร

จะเห็นได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหน่วยงานขนาดเล็กปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้น ภายใต้การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และขอบเขตการทำงานตามที่กฎหมาย ทั้งนี้จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมความมุ่งหมายของการปกครองท้องถิ่นได้นั้น ต้องอาศัยการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางลงสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระจายอำนาจการบริหาร เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสบริหาร และบริหารงานของท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

ความสำคัญของการบริหารท้องถิ่น

การบริหารท้องถิ่นเป็นกระบวนการหนึ่งในระบบการปกครองท้องถิ่น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นของตนเองอย่างเป็นอิสระตามวิถีทางประชาธิปไตย ประชาชนในฐานะเจ้าของพื้นที่นั้น ย่อมมีความรักความเข้าใจ ห่วงแหน และความผูกพันในท้องถิ่นของตนเอง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกในการดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่น อันจะเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบที่มีต่อท้องถิ่นของประชาชน และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และมากไปกว่านั้น การปกครองท้องถิ่นยังเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ทำให้ประชาชนได้รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง เรียนรู้และมีความเข้าใจตามครรลองของประชาธิปไตยได้ (รศ.ดร. รัตนา เสริมพงศ์ ,2548 ,หน้า 13-17)

ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าการบริหารท้องถิ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติโดยรวม โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่น

เนื่องจากการบริหารท้องถิ่นเป็นการนำเอานโยบายของท้องถิ่นมาปฏิบัติ และนำเอากฎระเบียบของท้องถิ่นมาบังคับใช้ มีที่มาจากปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เป็นผลมาจากการบริหารกิจการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพสามารถแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นได้ถูกต้องและตรงจุด เพราะการบริหารท้องถิ่นดำเนินการโดยผู้บริหารที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนในท้องถิ่น ย่อมมีความเข้าใจปัญหาและตระหนักดีว่าประชาชนในท้องถิ่นต้องการอะไร จึงทำให้ผู้คนในท้องถิ่นมีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นมากกว่าเดิม

2. ความสำคัญต่อการบริหารและการพัฒนาประเทศ

การบริหารท้องถิ่นเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลในการดำเนินการบริหารประเทศ โดยรัฐบาลได้กระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นทั้งด้านการเงิน บุคลากรและการบริหารจัดการโดยได้กำหนดหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลเพื่อดำเนินการจัดหาบริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งมอบบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน ทำให้การบริการสาธารณะในท้องถิ่นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการส่งเสริมให้การบริหารและการพัฒนาประเทศประสบความสำเร็จ

3. ความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาประชาสังคมในท้องถิ่น

การบริหารท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เพราะประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนั้นการบริหารท้องถิ่นยังทำให้เกิดความเป็นประชาคมท้องถิ่นมีความชัดเจน ทำให้เกิดประชาคมท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

ดังนั้น การบริหารท้องถิ่นนั้นต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และได้รับการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดสามารถตอบโจทยด้านการบริการสาธารณะได้อย่างเป็นธรรม การบริหารเพื่อส่วนรวมย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจ การบริหารท้องถิ่นทำให้ได้รับความช่วยเหลือ และความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ย่อมจะประสบความสำเร็จในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในท้องถิ่น

Rietbergen McCracken และคณะ (1998) กล่าวว่าผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล องค์กรการสถาบัน หรือชุมชนที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและลบจากการตัดสินใจหรือจากกิจกรรมที่มีโครงการหรือนโยบายนั้น นอกจากนี้ยังมีความหมายครอบคลุมถึงผู้ไม่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจด้วย เช่น องค์กรระดับชาติ สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน รัฐบาลท้องถิ่น คู่สัญญา เป็นต้น

NETTSSAF (2008) ได้แบ่งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย กลุ่มที่หนึ่งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียปฐมภูมิ (Primary stakeholders) ได้แก่ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง กลุ่มที่สองคือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุติยภูมิ (Secondary stakeholders) ได้แก่ ผู้ที่เป็นตัวกลางในการให้ความช่วยเหลือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียปฐมภูมิ และกลุ่มที่สามคือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Stakeholders) ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนในการตัดสินใจ หรือผู้กำหนดนโยบาย

จากการศึกษาเบื้องต้นผู้เขียนได้แบ่งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น ออกเป็น 3 ระดับ โดยแบ่งออกได้ดังนี้

1. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Primary stakeholders) ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น ประชาคม และชุมชน (civil society) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง
2. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (Secondary stakeholders) ได้แก่ ฝ่ายผู้กำกับดูแล (Staff Organization) ตั้งแต่กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัด อำเภอ ฝ่ายตรวจสอบปราบปราม บังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.)
3. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Stakeholders) ได้แก่ นักวิชาการ สถาบันทางวิชาการ ฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร หรือองค์กรนอกภาครัฐ (Non-governmental organization : NGO) ภาคเอกชน (Private Sector)

ไทยแลนด์ 4.0

จากการศึกษาพิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา ,มปป.) สรุปได้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในระยะ “เปลี่ยนผ่าน” วิฤตทางเศรษฐกิจและการเมืองหลายต่อหลายครั้ง ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลกในศตวรรษที่ 21 หากประเทศไทยไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ตลอดจนไม่ดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนประเทศผ่านการปฏิรูปและการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง ประเทศไทยอาจจะประสบกับสภาวะเสื่อมถอยจาก “ประเทศในโลกรที่สอง” ในปัจจุบันเป็น “ประเทศในโลกรที่สาม” ในอนาคตก็เป็นได้ แต่หากดำเนินการปฏิรูปสำเร็จจะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวไปสู่ “ประเทศในโลกรที่หนึ่ง” อันเป็นดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานไว้ว่า “เราจำต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ เราต้องไม่ถอยหลังเป็นอันขาด แม้ว่าหยุดอยู่กับที่ก็ได้ เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง”

เมื่อโลกก้าวสู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน จากศตวรรษที่ 20 มาสู่โลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก่อให้เกิดชุดของโอกาส ภัยคุกคาม เงื่อนไขและข้อจำกัดชุดใหม่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาชุดของขีดความสามารถชุดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง

ในการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคที่ 4 นั้น “ปัญญาประดิษฐ์” หรือ Artificial Intelligence (AI) จะมาแทนคน ถ้าเราตามมันทัน เราจะทำงานร่วมกับมันได้ แต่ถ้าเราไม่ทันมัน AI จะทำงานแทนเรา ทำให้โลกกำลังอยู่ใน “ยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างเฉียบพลัน” หรือ “The Age of Disruption” ดังนั้น ที่มีผู้กล่าวว่า "When Patterns are Broken, New Worlds Emerge" ดูเหมือนกำลังจะเกิดขึ้น ตอนนี้ โลกเหมือนอยู่ใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” (Metamorphosis) เปรียบเปรยเหมือนกับเป็นตัวหนอน ที่อยู่ดี ๆ ก็กลายเป็นดักแด้ ผู้คนอาจจะรู้สึกอึดอัด รู้สึกหวาดกลัวกับการเปลี่ยนผ่านไปสู่โลกใหม่ แต่จะรู้สึกดีขึ้น ความเป็นปกติสุขเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ตอนที่เปลี่ยนผ่านจากดักแด้กลายเป็นผีเสื้อ

5 กระแสที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คน

Globalization ที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการเคลื่อนไหลของทุน สินค้าและบริการ ผู้คนอย่างเสรี จนกลายเป็นโลกที่เชื่อมต่อกันเป็นเครือข่าย เกิดการขยับปรับเปลี่ยนจาก One Country, One Destiny เป็น One World, One Destiny

Digitization การติดต่อสื่อสารมีการเปลี่ยนรูปแบบจากการสื่อสารกับ Someone, Somewhere และ Sometime เป็น Anyone, Anywhere และ Anytime

Urbanization สัดส่วนของผู้คนในเมืองจะมีมากขึ้น โดยในปี 1995 โลกมีคนในเมืองเพียงร้อยละ 30 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 54 ในปี 2014 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 66 ในปี 2050 ดังนั้น วิถีชีวิต พฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์ของผู้คนจะเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ซึ่งหากเตรียมการไว้ได้ไม่ดีพอ เมืองเหล่านี้จะกลายเป็น Mega-Slums แต่หากเตรียมการได้ดีพอ เมืองเหล่านี้จะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็น Smart Cities

Individualization ผู้คนในศตวรรษที่ 21 จะมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น มีความคิดความอ่านเป็นของตัวเองมากขึ้น ต้องการแสดงออกมากขึ้น ความเป็นปัจเจกจะเกิดขึ้นได้ 2 รูปแบบ คือ Collective Individuals และ Contra-Individuals รูปแบบแรกเป็นรูปแบบที่สร้างสรรค์ แต่ในรูปแบบที่สอง เป็นรูปแบบที่ผู้คนต่างคนต่างอยู่ มองแต่ประโยชน์ส่วนตน โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งจะมีอยู่สูง

Commonization ในโลกที่ยิ่งเชื่อมต่อกันมากขึ้นเท่าไร ผู้คนก็ยิ่งต้องพึ่งพิงอาศัยกันมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ความเสี่ยงและภัยคุกคามมิได้ส่งผลกระทบต่อประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะ หากแต่ส่งผลกระทบต่อโลกโดยรวม เป็นปัญหาที่ทุกประเทศต้องเผชิญที่เรียกกันว่า “Global Commons”

ทั้ง 5 กระแสดังกล่าวข้างต้นนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำรงอยู่ 2) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการดำเนินธุรกิจ 3) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการทำงาน 4) การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมของการเรียนรู้

ถ้าหากย้อนอดีตกลับไป ประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนโมเดลการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เริ่มจากยุคแรก เรียกว่า “ประเทศไทย 1.0” เน้นการเกษตรเป็นหลัก เช่น ผลิตและขาย พืชไร่ พืชสวน หมู หมา กา ไก่ เป็นต้น ยุคสอง เรียกว่า “ประเทศไทย 2.0” เน้นอุตสาหกรรมแต่เป็นอุตสาหกรรมเบา เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน กระเป๋า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ยุคที่สาม เรียกว่า “ประเทศไทย 3.0” เป็นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น การผลิตและขาย ส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ กลั่นน้ำมัน แยกก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้โมเดลประเทศไทย 1.0 จนถึง โมเดลประเทศไทย 3.0 ประเทศไทยต้องเผชิญกับรายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง กับตักความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่ง และกับตักความไม่สมดุลในการพัฒนา ซึ่งเป็นประเด็นที่ท้าทายรัฐบาลในการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อก้าวข้ามประเทศไทย 3.0 จึงเป็นเหตุให้หันไปสู่อายุที่สี่ ให้รหัสใหม่ว่า “ประเทศไทย 4.0” ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ (New Engines of Growth) มีรายได้สูง ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม”

ในปัจจุบันหลายประเทศได้กำหนดโมเดลเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เพื่อสร้างความมั่นคง โดยมุ่งเน้นไปที่การสร้างสรรค นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และการเชื่อมโยงเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในกระบวนการผลิต และการบริการหลังการขายในทุกขั้นตอน เพื่อตักศักยภาพสูงสุดในการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ คล้ายกับการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น

สหรัฐอเมริกา “A Nation of Makers Initiative” ได้ริเริ่มตั้งแต่ปี 2014 โดยส่งเสริมให้ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมร่วมมือกันสร้างสภาพแวดล้อมให้ประชาชน นักศึกษา และผู้ประกอบการ เกิดการสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เยอรมนี “Industry 4.0” ได้ริเริ่มในปี 2012 ในรูปแบบแผนเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปรับโครงสร้างของประเทศให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่กำลังก้าวไปสู่ยุค Internet of things ที่มีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ และภาคเศรษฐกิจบริการที่ชาญฉลาดกว่าที่เคยเป็นมา

อินเดีย “Made in India” ได้ริเริ่มในปี 2014 โดยมุ่งส่งเสริมการลงทุน การสร้างสรรค์นวัตกรรม การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน

จีน “Made in China 2025” ได้ริเริ่มในปี 2015 โดยมุ่งยกระดับอุตสาหกรรมจีนให้เป็นฐานอุตสาหกรรมชั้นนำของโลกภายในปี 2025 โดยเน้นการพัฒนาด้านนวัตกรรม วิทยาศาสตร์ การสร้างตราสินค้าและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สิงคโปร์ “Smart Nation” ได้ริเริ่มในปี 2014 ถือเป็นวาระแห่งชาติที่จะผลักดันให้สิงคโปร์สามารถระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาพัฒนา เพื่อรองรับการเติบโตของประเทศ และรับมือกับความท้าทายของโลกในอนาคตได้อย่างมั่นคง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า นโยบายแต่ละประเทศจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป แต่วิสัยทัศน์และโลกทัศน์ของผู้นำของแต่ละประเทศมองเห็นร่วมกันคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจบนรากฐานที่เน้นการสร้าง ความมั่งคั่ง ผ่านการบริหารจัดการด้วยต้นทุนที่ต่ำที่สุด และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไปไม่ได้อีกแล้ว เพราะต้องระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในอนาคตจำเป็นต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อการเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบการผลิตเพื่อความแม่นยำที่มากขึ้น

ดังนั้น การขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยโมเดล 4.0 จึงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ ด้วยการพึ่งพานวัตกรรมองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยี โดยมีจุดหมายอยู่ที่การนำพาเศรษฐกิจไทย ให้มุ่งหน้าไปสู่การเป็นประเทศรายได้สูง และที่สำคัญที่สุดคือยังช่วยแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และพัฒนาโดยคำนึงถึงความยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักคิดนี้สอดคล้องกับฐานแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องจากคำนึงถึงการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนใน 4 มิติ ทั้งความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุข และการเสริมสร้างภูมิปัญญาของมนุษย์ ดังนั้น โมเดลประเทศไทย 4.0 และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นสิ่งสนับสนุน ส่งเสริม กันและกัน ทำให้เกิดความสมดุล อีกทั้งยังสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกชุมชน เพื่อสร้างความเกื้อกูลและสร้างสังคมแห่งการแบ่งปัน และในระดับประเทศเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับความท้าทายของโลก โดยการผนึกกำลัง ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยผ่านกลไกของประชารัฐ

การบริหารท้องถิ่นไทยของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้ไทยแลนด์ 4.0: มิติการกระจายอำนาจ

“ประเทศไทย 4.0” หรือ “ไทยแลนด์ 4.0” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ได้เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้วิกฤตโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ฐานนวัตกรรมใหม่ ให้ก้าวพ้นกับดักรายได้ปานกลางอย่างยั่งยืน โดยมีฐานคิดหลักคือ เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้าไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ได้

ด้วยวิสัยทัศน์ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2560 ,ออนไลน์) ที่ว่า “มุ่งสร้างท้องถิ่นไทยให้เข้มแข็ง โปร่งใส ก้าวสู่ประเทศไทย 4.0 อย่างมั่นคง ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เป็นเสมือนเป้าหมายในการดำเนินงานของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ที่จะต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน อันจะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับบริการที่ดีและมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล โดยมีพันธกิจดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความทันสมัย มีขีดสมรรถนะสูงและพัฒนาบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ
2. นำนวัตกรรมมาใช้และพัฒนากระบวนการข้อมูลสารสนเทศในการบริหารและการจัดการของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับประเทศไทย 4.0
3. สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็ง
4. ให้คำปรึกษาแนะนำ (Consult) ประสานและสนับสนุน (Facilitate) การบริหารจัดการและการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้หลักธรรมาภิบาล
5. พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

จากวิสัยทัศน์และพันธกิจ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคปัจจุบันต้องปรับตัวและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ยังเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ นอกจากนั้นด้วยบริบทใหม่ของประเทศและสถานการณ์โลกได้กลายเป็นภาวะคุกคามและความท้าทายใหม่ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมภายใต้บริบทเหล่านี้ ทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมขีดสมรรถนะให้สูงและพัฒนาบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ

การกระจายอำนาจได้รับการยอมรับมากขึ้นในวงกว้าง เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่หลากหลายและสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกัน ปัจจัยดังกล่าวก็ส่งผลให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องสนองตอบเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม นอกจากปัจจัยเรื่องความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของประชาชนที่เพิ่มสูงขึ้นแล้ว ยังมีปัจจัยเรื่องบริบทที่แตกต่างกัน้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยจำนวน้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ณ วันที่ 21 มีนาคม 60 ที่สำรวจโดยกองกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น (2560) มีทั้งสิ้น 7,853 แห่ง ประกอบด้วย

1. องค์กรบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 76 แห่ง
2. เทศบาล จำนวน 2,441 แห่ง
3. องค์กรบริหารส่วนตำบล จำนวน 5,334 แห่ง
4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง (เมืองพัทยา และ กรุงเทพมหานคร)

ซึ่ง้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศทั้ง 7,853 แห่งนั้น ส่วนใหญ่เป็น้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการจัดบริการสาธารณะและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้อย่างดี และเป็นที่ยอมรับกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม แต่ด้วยจำนวน้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนมาก ทำให้มีความแตกต่างในเรื่องศักยภาพ ทำให้บางแห่ง้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่สามารถจัดบริการสาธารณะที่มีศักยภาพด้วยข้อขัดข้องบางประการ กระนั้นก็ดีถึงแม้ใน้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ แต่การดำเนินงานที่มีภารกิจหน้าที่จำนวนมากนั้น บางภารกิจการดำเนินงานของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีข้อขัดข้องในการดำเนินงานด้วยเช่นกัน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ในฐานะเป็นหน่วยงานหลักที่มีอำนาจหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและมีศักยภาพในการจัดบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการให้กับประชาชนในพื้นที่ ในฐานะ “หน่วยงานกลาง” จึงได้สำรวจข้อสังเกตในการปฏิบัติงานของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพ ของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็น “ท้องถิ่นเข้มแข็ง มีธรรมาภิบาล” โดยใช้ชื่อการสำรวจว่า “การสำรวจข้อสังเกตในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Observation Survey :LOS)” (รายงานผลการศึกษาข้อสังเกตในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Observation Survey :LOS : 2559) จากผลการศึกษาดังกล่าว ได้สร้างรูปแบบการแก้ปัญหา คือ “DLA Information-based Solution Model” โดยจำแนกข้อสังเกตออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เป็นข้อสังเกตที่้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้เอง

กลุ่มที่ 2 เป็นข้อสังเกตที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา อาทิ การแก้ไขจัดทำ ปรับปรุง กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การชักจูงความเข้าใจในการปฏิบัติงาน การจัดทำระบบฐานข้อมูล การฝึกอบรมบุคลากรของ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 เป็นข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจะต้องประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบเพื่อสร้างความเข้าใจให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

กลุ่มที่ 4 เป็นข้อสังเกตที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอื่นในการแก้ไขปัญหา โดยข้อสังเกตกลุ่มนี้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจะประสานกับ คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อตั้งคณะทำงานพิจารณาข้อสังเกตเหล่านี้เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับหน่วยงานอื่น ๆ ต่อไป

สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นการบริหารราชการรูปแบบหนึ่งที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่นที่มีสภาพปัญหาสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่และทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน หากมีการหวังพึ่งรัฐบาลกลางในฐานะที่ต้องดูแลประชาชนโดยรวมทั่วประเทศ ย่อมไม่สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างทั่วถึง และตรงตามความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ ้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนา และเข้าไปแก้ไข

ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างทันที่ โดยให้สิทธิแก่ชุมชนในการตัดสินใจดำเนินการกิจต่าง ๆ ของท้องถิ่น การให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติการปกครองในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม ,2550 ,หน้า 11)

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นจึง มีความสำคัญในการสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนภายในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองจะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองได้ และการที่องค์กรปกครองท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในทางการเมือง ถือได้ว่าเป็นสถาบันฝึกสอนประชาธิปไตยให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วม (Participation) ของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นหรือในระดับภูมิภาคย่อมเอื้อต่อประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากกว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชุมชนของตน และการเข้ามาบริหารกิจการสาธารณะภายในชุมชนด้วยตัวเอง เป็นผลให้ประชาชนเหล่านี้ได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในทางการเมืองการปกครองตามหลักการปกครองตนเอง และนำไปสู่การเติบโตของ “ความเป็นพลเมือง” ในหมู่ประชาชน (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ ,2546 ,หน้า15) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังมีประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบทเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมไม่ได้มีผลเพียงสนับสนุนการพัฒนาโดยอาศัยพลังและทรัพยากรจากประชาชนเท่านั้น หากยังเป็นการส่งเสริมความสามัคคีร่วมกันของประชาชน ในอันที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี เน้นการคำนึงถึงผลรวมและพัฒนาศักยภาพทางจิตใจ ทางปกครอง ความสามารถในการช่วยตนเอง (ติน ปรัชญพฤทธิ์ ,2546 ,หน้า 339) โดยเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ร้ายแรงที่สุด ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนคือการให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น (ถวิลวดี บุรีกุล ,2551 ,หน้า 6) จึงทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (กมล เข็มนาจิตร ,2556 ,หน้า 3)

โอกาสและความท้าทายของการบริหารท้องถิ่นภายใต้บริบทของไทยแลนด์ 4.0

ปัจจุบันประเทศไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของชาติ และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องถิ่นจึงต้องปรับตัวตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งในแง่ของมิติทางการเมือง มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม ชุมชน และมิติทางด้านวัฒนธรรม ส่งผลให้ท้องถิ่นต้องประสบกับความท้าทายในรูปแบบใหม่ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

การขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0 ให้เดินหน้าไปสู่เป้าหมายที่วางไว้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Primary stakeholders) ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (Secondary stakeholders) และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Stakeholders) เนื่องจากปัจจุบันทั่วโลกเกิดพลวัต (dynamic) ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยแนวทางการปรับตัวของประเทศไทยเพื่อให้ก้าวข้ามจากการเป็นประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว “อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามนโยบายของรัฐบาล นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อย่างเป็นทางการ ซึ่งหลักการที่เป็นหัวใจของไทยแลนด์ 4.0 คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะนำไปสู่แนวทางการขับเคลื่อนประเทศด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน และพร้อมเชื่อมโยงเข้าสู่ประชาคมโลก “กลไกประชารัฐ” ถือว่าเป็นกลไกความร่วมมือหลักที่จะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ ไทยแลนด์ 4.0 จากเหตุผลดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าท้องถิ่นเองจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากท้องถิ่นต้องมีการบริหารจัดการและเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในบริบทต่าง ๆ โดยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกลไกประชารัฐ

ท้องถิ่นเองต้องแสดงบทบาทของตนให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อสนองตอบต่อโอกาสและความท้าทายดังกล่าว เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพ เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น การสร้างผู้ประกอบการท้องถิ่นโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมมาขับเคลื่อน การพัฒนาเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการ โดยการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของประเทศ มาสร้างการเกษตร อุตสาหกรรม และการบริการที่ดี มีคุณภาพ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วการบริหารท้องถิ่นต้องมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น จำเป็นต้องแสดงบทบาทในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กับท้องถิ่น เช่น การศึกษา การเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อรองรับต่อการเสริมสร้างกลไกประชา รัฐ และปรับระบบการบริหารท้องถิ่นโดยใช้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง สามารถตอบสนองต่อนโยบายไทยแลนด์ 4.0 พร้อมทั้ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และตรวจสอบได้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล เข็มมาจิตร. (2556). *ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเพชรบูรณ์*.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2559). *รายงานผลการศึกษาข้อสังเกตในการปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น*. ศูนย์ผลิตเอกสารกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น : กรุงเทพฯ.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (มปป.) *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อน ประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน*.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2548). *การปกครองท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). *การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมิติใหม่ในอนาคต (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ดิน ปรีชญพฤทธิ. (2546). *การบริหารการพัฒนา: ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของ คณะกรรมการธิการการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน. สถาบันกรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2550). *100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2550 (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. (2546). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ วิญญูชน.
- ประหยัด หงส์ทองคำ. (2523). *การปกครองท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- รศนธ์ รัตน์เสริมพงศ์. (2548). *แนวคิดและหลักการบริหารท้องถิ่น*. ในเอกสารชุดวิชาการบริหารท้องถิ่น.นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2555). *แนวคิดและทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2545). *การบริหารเมือง หลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย*. กรุงเทพฯ: โพรเพซ.
- อุดม ทุมโมะชิด. (2551). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่:บทเรียนจากประเทศพัฒนาแล้ว*. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสน ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บารมีการพิมพ์.

ภาษาอังกฤษ

- Netssaf (Editor), 2008. NETSSAF Participatory Planning-Approach. A tutorial for sustainable sanitation planning. Network for the Development of Sustainable Approaches for Large Scale Implementation of Sanitation in Africa.
- McCracken,J.; NARAYAN, D. ; WORLD BANK (Editor), 1998 : Participation and Social Assessment: Tools and Techniques. Washington: World Bank.

ออนไลน์

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560, ตุลาคม 25). ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สืบค้นจาก <http://www.dla.go.th/work/abt>
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560, ตุลาคม 25). วิสัยทัศน์และพันธกิจ. สืบค้นจาก <http://www.dla.go.th/servlet/DLAServlet?visit=mission>